

ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΙΤΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Τα πέτρινα γεφύρια του Ασπροποτάμου

Τα πιο αξιόλογα γεφύρια είναι του Μίχου στην Ανθούσα, του Μιχαλάκη Φίλου και της Καπραρίας στο Χαλίκι και το γεφύρι του Γκίκα στην Κρασιά. Αριστουργήματα που ενώνουν το παρελθόν με το μέλλον.

Πίνακας με τα Πέτρινα Γεφύρια της περιοχής.

Όνομα	Ποτάμι	Χωριό	Χρονολογία
Ανθούσας	Λεπενίτσας	Ανθούσα	18ος αιων.
Μίχου	Ασπροπόταμος	Ανθούσα	1799
Γκίκα	Κρασιώτιο Ρέμα	Κρασιά	18ος αιων.
Κατούνα	Κρασιώτιο Ρέμα	Κρασιά	1860-1870
Καπραρίας	Καπραρία	Χαλίκι	18ος αιων.
Άσπρου	Άσπρος	Χαλίκι	1800
Φίλου	Άσπρος	Χαλίκι	18ος αιων.

Στα πρώτα του βήματα ο Αχελώος δεν έχει μεγάλο πλάτος έχει όμως μεγάλη ορμή. Ως φυσικό επακόλουθο, η διάσχιση του ήταν αδύνατη με τα μέσα που διέθεταν οι κάτοικοι της περιοχής τους προηγούμενους αιώνες. Η δημιουργία γεφυριών ήταν λοιπόν μια από τις σημαντικότερες υποδομές για την οικονομική ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών. Σήμερα τα πέτρινα γεφύρια συνεχίζουν να εξυπηρετούν της ανάγκες της κτηνοτροφίας ενώ παράλληλα αποτελούν υπέροχα αξιοθέατα για τους επισκέπτες. Η αρχιτεκτονική τους πολυπλοκότητα, η παλαιότητά τους καθώς και ο περίτεχνος πέτρινος κορμός τους που δένει αρμονικά με το φυσικό περιβάλλον τα καθιστά το χαρακτηριστικότερο δείγμα συνύπαρξης τους παρελθόντος και του παρόντος. Αποτελούν πραγματικά τη γέφυρα που μας ενώνει με το παρελθόν μας, ένα παρελθόν που σβήνει αλλά έχει αφήσει επάνω μας ανεξίτηλα σημάδια που θα τα κουβαλάμε όσο ζούμε και θα συνεχίζουν να εξιστορούνται από γενιά σε γενιά σαν παραμύθια.

Ένα γεφύρι αποτελείται από 20 περίπου τμήματα. Για να χτιστεί το γεφύρι πρέπει πρώτα να βρεθεί ένα στέρεο *βάθρο* πάνω στο οποίο θα στηριχθεί. Εάν το γεφύρι διαθέτει πάνω από ένα *τόξο* χρειάζεται ένα ή περισσότερα μεσόβαθρα για να στηρίζουν τα υπόλοιπα τόξα. Εφόσον υπάρχει μεσόβαθρο πρέπει να υποστηριχθεί από τον *πρόβολο ανάντι* ο οποίος εμποδίζει το νερό να διαβρώνει τη βάση του τόξου και τον *πρόβολο κατάντι* από την πίσω πλευρά. Η αρχή του τόξου γίνεται με τη χαμηλότερη πέτρα που ονομάζεται *μάσκα* ενώ στη συνέχεια δημιουργείται το διάζωμα πάνω στο οποίο στηρίζεται το κυρίως σώμα (*μέτωπο, εσωράχιο*) του γεφυριού. Το διάζωμα ολοκληρώνεται όταν μπει στο υψηλότερό του σημείο, η σημαντικότερη πέτρα, το λεγόμενο *κλειδί*. Τέλος υπάρχει το *στηθαίο* (πεζούλι) στις άκρες του *διαδρόμου* του γεφυριού το οποίο εξασφαλίζει την ασφαλή μετακίνηση ζώων και ανθρώπων.

Από την πηγή του βουνού Ρόνα σε υψόμετρο 2.000 μέτρων και σε απόσταση 3 περίπου χιλιομέτρων ανατολικά του Χαλικίου γεννιέται ο Αχελώος και ακολουθεί την αιώνια πορεία του προς το Ιόνιο πέλαγος. Το πρώτο γεφύρι που συναντά στην πορεία του είναι το γεφύρι του Φίλου. Το συγκεκριμένο γεφύρι πήρε το όνομά του από το χρηματοδότη του άρχοντα Μιχαλάκη Φίλο ο οποίος είναι γνωστός και για την ομώνυμη βρύση όπως και τη σάλα του

Φίλου, το σκαλισμένο στους βράχους μονοπάτι που οδηγεί στο γεφύρι. Το έτος κατασκευής του τοποθετείται στην αρχή του 19^{ου} αιώνα, τη μεγάλη δηλαδή περίοδο ακμής του Ασπροποτάμου. Το σημείο στο οποίο βρίσκεται θα ήταν εξαιρετικά δύσβατο χωρίς το γεφύρι. Σε κοντινή απόσταση υπάρχουν τα απομεινάρια του παλιού μονοπατιού που ενώ ήταν προσβάσιμο για τα ζώα έχει αρικεά ανηφορική κλίση πράγμα το οποίο δυσκόλευε τη μεταφορά των εκτρεφόμενων ζώων αλλά κυρίως την προσπέλαση των αγωγιατών και των φορτωμένων μουλαριών τους. Το γεφύρι μείωσε προφανώς τη χρονική διάρκεια των ταξιδιών προς τα κοντινά βουνά, το Μέτσοβο καθώς και την πεδινή Θεσσαλία. Σήμερα αποτελεί ένα από τα πιο περίτεχνα πέτρινα γεφύρια του Νομού Τρικάλων ενώ συνυπάρχει αρμονικά με ένα εξίσου αξιόλογο τοπίο.

Συνεχίζοντας την πορεία του ο Αχελώος συναντά το γεφύρι του Άσπρου στην είσοδο του Χαλικίου. Το γεφύρι είναι χτισμένο επάνω στη διαδρομή του παλιού μονοπατιού που συνέδεε το Χαλίκι με τα υπόλοιπα χωριά της περιοχής. Το μήκος του τόξου είναι 7 μ., το ύψος του 4.30 μ. Ενώ το πλάτος του είναι 2.30 μ. Το έτος κατασκευής του τοποθετείται στα τέλη του 18^{ου} και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Λίγο πιο κάτω ο Άσπρος συναντά το ρέμα της Καπραρίας που πηγάζει από τη Δρακολίμνη του όρους Λάκιμος (Περιστέρι). Στο σημείο το οποίο συναντώνται σχηματίζουν το βίραγκα του Αγίου Αθανασίου με βάθος 5 περίπου μέτρων στον οποίο είχε πνιγεί κάποτε ένας κάτοικος με διανοητικά προβλήματα. Πριν όμως η Καπραρία ενωθεί με τον Άσπρο περνά κάτω από το γεφύρι που φέρει το όνομά της. Το γεφύρι της Καπραρίας χτίσθηκε το 18^ο αιώνα για να εξυπηρετεί τη διέλευση των κατοίκων προς την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου η οποία βρίσκεται απέναντι από το χωριό. Το μήκος του τόξου είναι 7.20 μ., το ύψος του 6.10 και το πλάτος του 2.20 μ.

Στη διαδρομή του προς τη συνάντησή του με τον Αχελώο το ρέμα της Λιπινίτσας περνά κάτω από το ομώνυμο γεφύρι. Το μονότοξο γεφύρι που συνδέει τη Λιπινίτσα με τα υπόλοιπα χωριά χρονολογείται στα τέλη του 18^{ου} αιώνα. Το μήκος του τόξου του είναι 6.80 μ., το ύψος του 3.40 μ. Και το πλάτος του 2.70 μ.

Μετά την ενσωμάτωση του ρέματος της Λιπινίτσας ο Αχελώος πιο ήρεμος και πιο πλατύς πλέον συναντά το ωραιότερο γεφύρι του Νομού Τρικάλων. Το γεφύρι του Μίχου βρίσκεται σε κοντινή απόσταση από την Ανθούσα δίπλα από το δρόμο που οδηγεί στις Καλαρρύτες. Ο λόγος για τον οποίο χτίσθηκε ήταν η σύνδεση της Λιπινίτσας με τη μονή της Παναγιάς της Γαλακτοτροφούσας, με τα βοσκοτόπια πέρα από το ποτάμι και τα χωριά της Ηπείρου όπως οι Καλαρρύτες. Εφόσον η ημερομηνία θεμελίωσης της μονής είναι η 30^η Μαΐου 1799, μπορεί να υποθεθεί ότι και η αντίστοιχη ημερομηνία για το γεφύρι είναι παρόμοια. Το μήκος του μεγάλου τόξου είναι 12.40 μ., το ύψος 5.20 και το πλάτος 2.50 ενώ το μήκος του μικρού τόξου είναι 3.60 και το ύψος 2.70.

Συνεχίζοντας την πορεία του ο Αχελώος και αφότου έχει δεχθεί τα νερά των ρεμάτων Νέγκρι, Κούτσουρο, Κεφαλά, Σιληνιασιώτικο και Στάγια συναντά το Κρανώτικο ρέμα. Επάνω στο ρέμα υπάρχουν δυο ακόμη αξιόλογα γεφύρια: το γεφύρι της Κατούνας που πήρε το όνομα του από την ομώνυμη βρύση που βρίσκεται δίπλα του και το γεφύρι του Γίικα που οφείλει το όνομα του στον ομώνυμο μυλωνά που διατηρούσε μύλο σε κοντινή απόσταση. Το γεφύρι της Κατούνας που βρίσκεται στην είσοδο της Κρανιάς έχει μήκος τόξου 15 μ., ύψος 6 μ. και πλάτος 4 μ. Το γεφύρι του Γίικα 1 χιλιόμετρο ανατολικά της Κρανιάς έχει μήκος τόξου 7.80 μ, ύψος 4.80 μ. και πλάτος 2.70.

Δεχόμενος τα νερά του Τζουρτζιώτικου ρέματος και πολλών άλλων διαδοχικών ρεμάτων ο Αχελώος συνεχίζει την πορεία του προς το Ιόνιο διασχίζοντας το υπόλοιπο του Νομού Τρικάλων καθώς και τα όρια των νομών Καρδίτσας και Άρτας και στη συνέχεια τα όρια των νομών Ευρυτανίας και Αιτωλοακαρνανίας, χωρίς όμως να ξανασυναντήσει τόσα πολλά και τόσο περίτεχνα γεφύρια σε τόσο σύντομο διάστημα.

Οι Πετρόχτιστες Οικίες

Οι πέτρες είναι παραπάνω από άφθονες στην περιοχή. Δεν είναι λοιπόν περίεργο που το κύριο υλικό κατασκευής οικιών υπήρξε η πέτρα. Η συγκόλληση της πραγματοποιούνταν με ασβέστη και άμμο. Ο ασβέστης έβγαινε από το κάψιμο λίθων στις διάφορες ασβεσταρίες των χωριών. Οι χτίστες ήταν κυρίως Ηπειρώτες από χωριά όπως το Μιχαλίτσι και τα Πράμαντα. Στα συνάζια πάνω από τα κουφώματα χρησιμοποιούνταν κεδροξύλα λόγω της αντοχής τους. Στη μεριά της κύριας εισόδου υπήρχαν κενά στις δυο πλευρές όπου έμπαινε το ξύλο που ασφάλιζε την πόρτα. Το πάχος των τοίχων άγγιζε τα 60 εκατοστά. Οι λόγοι που επέβαλαν τους παχύς τοίχους ήταν πρώτον η ανάγκη προστασίας από το κρύο και τη ζέστη και δεύτερον η ανάγκη αντοχής του βάρους της σκεπής των σχιστολιθικών πλακών. Οι σκεπές αποτελούνταν από κορμούς ελάτου και από πλάκες. Τα υλικά μεταφέρονταν με άλογα ακολουθώντας τα μονοπάτια των χωριών. Η τοποθέτηση των πλακών απαιτούσε έμπειρους και περίτεχνους τεχνίτες οι οποίοι προέρχονταν κυρίως από την Ήπειρο.

Οι οικίες αποτελούνταν από το ανώγι, το κατώγι, το κελάρι και η γωνιά. Το ανώγι ήταν κυρίως χώρος υποδοχής των επισκεπτών. Στη γωνιά υπήρχε το τζάκι, ο γίκος και ο μισιντρές (ντουλάπα) και χρησιμοποιούνταν ως υπνοδωμάτιο. Το κελάρι χρησίμευε ως χώρος αποθήκευσης τροφίμων είτε αγορασμένων είτε παραγομένων από την οικογένεια. Τα αρχοντικά καταλάμβαναν περισσότερο χώρο και όγκο. Επίσης περιελάμβαναν μπαλκόνια ή προεξέχοντα τμήματα. Πολλά περιελάμβαναν εντυπωσιακές εξώπορτες. Σήμερα σώζονται αριστά παραδοσιακά σπίτια στην περιοχή, τα οποία προκαλούν θαυμασμό. Το Χαλίκι και η Ανθούσα έχουν ανακηρυχθεί παραδοσιακοί οικισμοί ενώ τα περισσότερα σπίτια της περιοχής περιέχουν παραδοσιακά στοιχεία που προσδίδουν ομορφιά στην περιοχή.

Εκκλησίες & Μοναστήρια

Κρασιά : Η Ιερά Μονή Τιμίου Σταυρού Δολιανών, έχοντας 13 τρούλους, αποτελεί έναν από τους πιο αξιόλογους βυζαντινούς ναούς της Ελλάδας. Κτίστηκε στα τέλη του 18ου αιώνα σε ρυθμό βασιλικής με τρία κλίτη. Αρχικά λειτούργησε ως μοναστήρι αλλά εγκαταλείφθηκε το 1924. Εξωτερικά μπορεί κανείς να διακρίνει ανάγλυφες παραστάσεις, κάτι που συναντάμε και σε άλλες εκκλησίες της περιοχής. Ο ναός έχει χαρακτηριστεί διατηρητέο μνημείο από το Υπ. Πολιτισμού.

''Ο ναός του Σταυρού χαρακτηρίζεται από την ιδιόρρυθμη αρχιτεκτονική του. Στο εσωτερικό του ιερού βήματος διαμορφώνεται σύνθρονο και επισκοπικός θρόνος. Επίσης είναι ανεπίχριστο και συνεπώς χωρίς αγιογραφίες, αναδεικνύοντας έτσι την λίθινη φυσιογνωμία του. Ο κεντρικός τρούλος διαθέτει και φανό ως 13° τρούλο'' (Ελένη Τσιμπίδα, αρχαιολόγος, Υπ. Πολιτισμού).

Αγία Παρασκευή: Στο κέντρο του χωριού υπάρχει ο Ι. Ναός της Αγίας Παρασκευής (1896). Τα ξωκλήσια των Αποστόλων Πέτρου και Παύλου και Αγίας Μαρίνας. Επίσης ο Ι. Ν. Αγίου Γεωργίου (πριν το 1790) με σταυροειδή τρούλο.

Πολυθέα: Ο Άγιος Δημήτριος (1830) με το εντυπωσιακό πετρόχτιστο καμπαναριό

Ανθούσα: Σώζονται πολλά μνημεία, όπως η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής (1736) βόρεια του χωριού, καθώς και ο ναός των Αγίων Πάντων (1786) στην πλατεία του χωριού. Νοτιοδυτικά του χωριού σε απόσταση τριών χιλιομέτρων υπάρχει το μοναστήρι της Παναγίας της Γαλακτοτροφούσας (1799) δίπλα στον Ασπροπόταμο που αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μνημεία της περιοχής. Πάνω από τον γυναικωνίτη υπάρχει το παρεκκλήσι στη μνήμη αποτομής της κεφαλής του Τιμίου Προδρόμου Ιωάννου που γιόρταζε στις 29 Αυγούστου. Σήμερα το μοναστήρι έχει κηρυχθεί διατηρητέο, επισκευάστηκε η στέγη του και ξαναχτίστηκαν τα κατεστραμμένα κελιά του.

Κατάφυτο: Σώζεται η τρικλιτη βασιλική του Αγίου Νικολάου (1763) με εντυπωσιακό τέμπλο.

Στεφάνι: Θυμιάστε την τρικλιτη βασιλική της Αγίας Παρασκευής (1770)

Χαλίκι: Στην είσοδο του χωριού υπάρχει το μοναστήρι του Προφήτη Ηλία (1835) και ο ναός του άλλοτε μοναστηρίου της μεταμόρφωσης του Σωτήρος (1783). Γύρω από τους ναούς υπάρχουν τα ερείπια των κελιών των μοναχών. Στην πλατεία του χωριού εντυπωσιάζει η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής (1725) η οποία έχει τρικλιτο νάρθηκα με γυναικωνίτη και περιλαμβάνει και το παρεκκλήσι του Αγ. Δημητρίου. Επίσης του ίδιου αιώνα είναι και ο ναός του Αγ. Γεωργίου που βρίσκεται απέναντι από το χωριό. Στο Χαλίκι υπάρχουν και τρεις μικροί ναοί των Αγ. Αποστόλων, του Αγ. Μόδεστου και του Αγ. Αθανασίου.

Καλλιρρόη: Ο ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου (πριν το 1600) κήηκε και ξαναχτίστηκε. Διασώθηκε μόνο το παλιό καμπαναριό. Επίσης ο ναός του Αγ. Νικολάου (πριν το 1600) γκρεμίστηκε το 1970 και ξαναχτίστηκε ενώ διασώθηκε τμήμα του τέμπλου και εικόνες.

Πίνακας με τις σημαντικότερες εκκλησίες & μοναστήρια της περιοχής.

Εκκλησίες	Χωριό	Χρονολογία
Ι. Μ Τιμίου Σταυρού	Δολιανά	τέλη 18ου αιώνα
Γαλακτοτροφούσα	Ανθούσα	1799
Αγία Παρασκευή	Χαλίκι	1725
Προφήτης Ηλίας	Χαλίκι	τέλη 18ου αιώνα
Άγιος Γεώργιος	Χαλίκι	τέλη 18ου αιώνα
Κοιμήσεως της Θεοτόκου	Καλλιρρόη	πριν το 1600
Άγιος Νικόλαος	Κατάφυτο	1763

Παλιά Αρχοντικά

Τα παλιά Αρχοντικά στο χωριό Χαλίκι: Αν και αρχειτές από τις πέτρινες σκεπές των σπιτιών έχουν αντικατασταθεί με σύγχρονες, αρχειτά είναι τα σπίτια που φέρουν τη σφραγίδα της υπέροχης τέχνης της πέτρας. Το κονάκι του Χρήστου Δρόσου, του Κ. Ζιώζια, του Α. Δημάκη καθώς και το σχολείο του χωριού είναι οι εύγλωττοι μάρτυρες αυτής της τέχνης. Πολλά από τα καινούργια σπίτια που χτίζονται ακολουθούν την τέχνη της πέτρας συνεχίζοντας έτσι μια παράδοση αιώνων.

Τα παλιά Αρχοντικά στο χωριό Ανθούσα : Το Αρχοντικό του Παπαστεργίου έχει ανακηρυχθεί μνημείο της νεότερης ιστορίας του παραδοσιακού οικισμού της Ανθούσας. Είναι λιθόκτιστο οικοδόμημα του 1877. Τα παράθυρα προστατεύονται με περίτεχνα μεταλλικά κιγκλιδώματα. Χαρακτηριστική είναι η "ζεματίστρα", λούκι που καταλήγει πάνω από την κεντρική είσοδο και μέσα από το οποίο οι ιδιοκτήτες του σπιτιού έριχναν ζεματιστό νερό σε επιδρομείς. Σήμερα το Αρχοντικό είναι εγκαταλειμμένο και έτοιμο να καταρρεύσει. (ΚΕΝΑΚΑΠ)

Τα παλιά Αρχοντικά στο χωριό Τζούρτζια : Η Τζούρτζια είναι ένα από τα λίγα χωριά της περιοχής που δεν κήκε κατά την διάρκεια του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου από τους Γερμανούς και έχουν διασωθεί αρχειτά πετρόκτιστα σπίτια.

Πέτρινες Βρύσες

Οι Πέτρινες βρύσες της περιοχής Ασπροποτάμου: Αρχειτές είναι οι πέτρινες βρύσες που φέρουν τη σφραγίδα της υπέροχης τέχνης της πέτρας. Εύγλωττοι μάρτυρες αυτής της τέχνης είναι η πέτρινη βρύση στην πλατεία του χωριού Ανθούσα όπου η έξοδος του νερού γίνεται από το στόμα ανθρώπινου πέτρινου κεφαλιού καθώς και οι λιθόκτιστες βρύσες του Φίλου (1800 περίπου) και Φονίσκα (τέλη του 1900) στο χωριό Χαλίκι. Αξιόλογη βρύση (1887) με δύο κοπάνες συναντάμε στην Πολυθέα η οποία ανακαινίστηκε από τον πολιτιστικό σύλλογο του χωριού. Σε όλα τα χωριά της κοινότητας θα συναντήσετε πανέμορφες λιθόκτιστες βρύσες.

